

ГНУЧКЕ НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА Е-ДИСТАНЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Наталія Яремчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Туган-Барановського, 7, Львів, Україна, 79005
nataliya.yaremchuk@lnu.edu.ua*

У науковому дослідженні наведено багатоаспектний огляд феномена “гнучкість навчання”, який концептуально відповідає глобально-кризовим явищам сучасності. Пропоновано інтерпретацію як освітній підхід, дидактичний принцип, форму організації навчання та метод навчання. Окреслено характерні аспекти, яким властиві заперечення ригідності, самостійний пошук оптимальних рішень та способу вирішення, мобільний перехід у інші умови, адаптація до змін, варіативність, кореляція щодо простору, часу, структури, змісту. Зображено авторське бачення Е-дистанційної підготовки майбутнього вчителя початкової школи як педагогічної системи за умов гнучкого навчання. Окреслено компоненти системи (концептуально-цілевизначена, інформаційно-змістова, навчально-методична, оцінно-результативна та ресурсно-технологічна) та їхню структурно-функціональну варіацію відповідно до чинників гнучкого навчання (відкритість, динамічність, варіативність, інтерактивність, креативність, змістова адаптація та диференціація програмного супроводу щодо впливу цифрових інструментів, технологій, освітніх онлайн-платформ). Продемонстровано параметри гнучкого навчання (гнучкий доступ, гнучкий зміст, гнучкі методи, гнучке оцінювання, гнучке ставлення та ін.), фреймворку елементів гнучкого навчання, які реалізують педагогічну взаємодію у конструктивній єдності між ЗВО та студентами (інституційна адаптивність, урівноважений прагматизм, вибір студента та особистісна гнучкість), форми організації гнучкого навчання (змішаного навчання, синхронного та асинхронного, індивідуального, групового, колективного). Окреслено особливості системи персоналізації та диференціації навчання, що забезпечує індивідуальний підхід до навчання у вищій школі відповідно до формування професіоналізму діяльності та професіоналізму особистості майбутнього педагога.

Ключові слова: гнучке навчання, цифрове освітнє середовище, персоналізація навчання, адаптивне навчання, Е-дистанційна підготовка вчителя початкової школи.

Постановка проблеми. Цифрова трансформація освіти в умовах сьогодення окреслює інноваційні конструкти в архітектурі підготовки майбутніх педагогів. Вплив цифрових технологій знаково реорганізує “професійну підготовку”, “професійний розвиток”, “професійне становлення” вчителя, визначаючи багатоаспектний пошук концептуально відповідних методологічних підходів, організаційно-педагогічних умов та шляхів упровадження. Це

продовжує запит на інтерпретацію Е-дистанційної підготовки вчителів початкової школи відповідно до дидактичних особливостей цифрових технологій та цифрового освітнього середовища. Очевидно, низка структурно-функціональних змін у контексті впливу на освітній процес цифрових інструментів та ресурсів не несе формотворчих результатів, а вимагає масштабніших перетворень відповідно до характерологічних педагогічних чинників: персоналізації, індивідуалізації, гнучкості, адаптивності, оптимізації, мобільності, доступності, варіативності, інтерактивності тощо. Це зумовлює інтерес до відповідних різновидів навчання, які детермінують індивідуальні потреби суб'єкта освіти, зокрема у реалізації гнучкості навчання, яке розширює можливості щодо організації, простору, часу, а також вільного вибору та прийняття рішення, адаптації до змінних умов, власного проектування освітнього середовища задля реалізації своїх інтересів та розвитку здібностей, організації режиму навчання, перевагою у самостійній роботі.

Теоретико-методологічні аспекти гнучкого навчання є наскрізним та провідним контентом у розкритті особливостей теорії особистісно орієнтованого навчання та Е-дистанційного навчання, підходів індивідуалізації та персоналізації, принципу студентоцентризму, механізмів проектування індивідуальної освітньої траєкторії студента: гнучкості педагогічних знань, гнучких навичок ("soft skills"), гнучкості у поведінці, когнітивної гнучкості, емоційної гнучкості тощо, проте комплексне та цілісне бачення як автономний педагогічний феномен в українському науковому дискурсі трапляється описово фрагментарно.

Актуальність гнучкого навчання пов'язана із низкою чинників у контексті глобально-кризових явищ (пандемія COVID-19, російсько-українська війна) та розвитку цифрових інновацій у викликах глобальної діджиталізації. Очевидно, вимір глобальної турбулентності матиме місце і в тенденціях розвитку освіти як суспільної інституції у перспективі завтрашнього дня, що передбачає подальшу актуальність гнучкого навчання як аспекту філософії освіти індивідуального підходу у потенціалі активного розвитку особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові розвідки концепту гнучке навчання в українській педагогічній спільноті окреслюють неоднозначність та межовість проблематики у контексті дефінітивного аналізу, дидактичного підходу, принципу навчання, забезпечуючого чинника цифрового освітнього середовища та цифрових технологій, методології гнучкого освітнього середовища, аспекту професійного та особистісного розвитку тощо. Закордонні дослідження декларують функціональну багатоваріативність гнучкого навчання – від проектуванн інклюзивного середовища та умов навчання для категорії учнів з особливими потребами (категорія біженців та мігрантів: учнів, які мають проблеми зі здоров'ям і потребують стаціонарного лікування; домашнє навчання; проблеми із успішністю у навчанні тощо) до організаційно-методичних аспектів Е-дистанційного навчання.

Презентація відповідного наукового доробку є у працях: українських та зарубіжних дослідників: Т. Алексеєнко, Н. Басюк, Г. Бондаренко, Л. Дудікова, Т. Коваленко, А. Кондратюк, А. Клименчук, Н. Курмишева, Т. Мієр, І. Самойлова, Т. Смагіна, Л. Смалиус, І. Таран, Л. Терещенко, В. Тимченко, О. Топузов, Г. Удовиченко, О. Хижна, Н. Шавровська, О. Шуневич та ін.; S. D'Anton, A. M. A. K. Al-Arimi, M. Baird, N. P. Friedman, M. J. Emerson, E. Ezra, A.. Miyake, T. Monahan, S. Mishra, T. D. Howerter, D. Preston, E. Steiner, L. Hamilton, A. Wager, A. H. Witzki та ін.

Актуальність парадигми цифрової трансформації окреслює потребу в аналізі та оцінці усіх супровідних та забезпечуючих чинників. Проте залишаються на маргінесі теоретико-методологічні дослідження гнучкого навчання, зокрема відповідно до проєктування інноваційних педагогічних систем.

Мета статті – охарактеризувати особливості гнучкого навчання як формотворчого чинника Е-дистанційної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Феномен гнучкого навчання як педагогічну категорію варто інтерпретувати через дефінітивний аналіз. Поняття «гнучкість» інтерпретується через зміну форм поведінки, що протилежні до ригідності. Семантично окреслює динамічність, варіативність, рухливість із запереченням стереотипності та супротиву змінам у мисленні, поведінці, організації життєдіяльності; тяжіння до відпрацьованих установок та способів дії, які не здатні до змін. Гнучкість як інтегральна особистісна характеристика є важливим чинником в умовах постійно змінного середовища задля вирішення особистісних та професійних завдань. У проєктно-конструктивній діяльності гнучкість забезпечує поворотні зміни в організації дій, дотримання повернення у змінних умов, перехід до інших рівнів системи, вплив на зовнішні та внутрішні чинники. Гнучкість передбачає здатність відмовитися від визначених дій, самостійний пошук оптимальних рішень та способу вирішення, мобільний перехід у інші умови, адаптуватися до змін [3, с. 55]. Гнучкість як координуюча характеристика властива організаційно-функціональним системам, освітньому середовищу, професійно-особистісному розвитку. Поняття «гнучке навчання» межує із англійськими відповідниками “flexibility”, “flexible learning”, “flexible learning hours”, “flexible learning hour”, проте змістово варто орієнтуватись на “flexible learning” як більш автономне та змістовне визначення із трактуванням щодо: освітнього підходу, методу та форми навчання [1, с. 15].

Гнучке навчання важливо інтерпретувати як форму навчання, яка передбачає адаптацію до освітнього процесу відповідно до поєднання низки чинників: розмежування педагогічної взаємодії “викладач–студент” задля власної навчальної автономії; застосування засобів онлайн-навчання (інструментів, платформ, сервісів) із дотриманням інтерактивності, а не

фіксованості аудиторного перебування і кореляції в часі; дотримання моніторингу результативності задля фіксування навчальної успішності [2, с. 244, 245]. Наведені характеристики гнучкого навчання забезпечують доречність як у традиційному, так і в Е-дистанційному навчанні.

Понятійне гнучке навчання зумовлює структурно-функціональні відповідники Е-дистанційної підготовки майбутнього педагога, що передбачає низку критеріїв щодо змісту, часу, способу і місця, зокрема: різноманітність освітніх програм; персональна добірка стилів навчання; здобуття індивідуального досвіду у формуванні компетентностей; вибір шляхів навчання; баланс можливостей, зручності та доступності у формі онлайн-навчання [1, с. 15]. Перевагою для студентів є власний вибір обсягу навчального матеріалу для опрацювання та термінів його виконання, що забезпечують цифрові технології із презентацією відповідного навчального контенту. Серед інших аспектів гнучкого навчання як переваг в умовах Е-дистанційного навчання є: системність, академічність, індивідуалізованість, економічна ліквідність, психологічна валідність, здатність до трансформацій та контролюваність [6]. Гнучке навчання має низку переваг, проте облікує недоліки. Студенту потрібно брати до уваги ресурс своїх можливостей та потреб; сформованість навичок самостійної роботи та самоорганізації; готовність до навчання в автономному режимі; об'єднання ресурсів навчальних матеріалів формальної та неформальної освіти; дотримання моніторингу навчальної успішності. В умовах гнучкого навчання студенту важливо мати психологічні якості, які забезпечують можливість адаптації до змінних умов освітнього середовища, відмову від некоректних вимог із синхронним пошуком альтернативного конструктивного варіанта, що передбачає підвищення успішності у навчанні дієвими способами поведінки, позитивними реакціями емоційної сфери особистості та продуктивності самовираження.

Загалом, Е-дистанційну підготовку майбутнього вчителя початкової школи можна вважати педагогічною системою, яка передбачає організаційно-структурну, процедурно-функціональну та інформаційно-компонентну структуру із взаємообумовленими зв'язками, які змістово передбачають реалізацію психолого-педагогічних заходів, що спрямовані на формування готовності до професійної діяльності, за умов цілісного використання електронних/цифрових технологій та персоналізації освітнього середовища. Відповідно, цій педагогічній системі властиві складники, які передбачають її цілісність в умовах зовнішнього та внутрішнього освітнього середовища – концептуально-цілевизначена, інформаційно-змістова, навчально-методична, оцінно-результативна та ресурсно-технологічна, – зумовлену контурною відкритістю, гнучкістю, динамічністю, варіативністю, інтерактивністю, креативністю, під впливом цифрових інструментів, технологій, освітніх онлайн-платформ, які потребують змістової адаптації програмного супроводу щодо особливостей професійно-педагогічної підготовки педагога початкової освіти.

Відтак, координуючу доцільність передбачають цифрові технології як регулятори результативності, якості та фаховості підготовки. Їхнє застосування не є імперативним, а тяжіє до пріоритету вибірковості, адаптивності та ресурсної оптимальності, що зумовлює домінанту гнучкого навчання як наскрізної характеристики.

Алексєєнко Т. виокремлює параметри гнучкого навчання, які можна адаптувати до умов Е-дистанційної підготовки майбутнього вчителя початкової школи [1, с. 17, 18]: гнучкий доступ із вибором навчального матеріалу задля доєднання до освітнього процесу; гнучкий фізичний простір, який передбачає локацію для індивідуальних, групових та колективних форм навчання із дотриманням норм безпеки, фізичного комфорту та трансформацій задля потреб; гнучкий зміст навчання зумовлений переструктуруванням матеріалу задля логіки пізнання та дотримання системної єдності явищ та подій, а також перерозподіл часу в опрацюванні частин навчального матеріалу, опрацювання частинами із поверненням до повтору, коректування чи узагальнення; гнучка участь допускає педагогічну взаємодію із викладачем у різних функціональних ролях (лектора, консультанта, наставника та ін.) та залучення інших студентів до навчальної спільноти; гнучкі методи викладання та навчання, які корелюють із потребами та можливостями студента; гнучкі ресурси окреслюють чимало пропозицій у застосуванні цифрових інструментів як засобів навчання, що передбачають режим організації навчання; гнучке оцінювання дозволяє варіативні форми контролю та оцінювання результатів навчальної діяльності кількісному і якісному представленні із залученням профільних цифрових інструментів; гнучке ставлення передбачає психоемоційну різноманітність у педагогічній взаємодії, що передбачає моніторинг емоційних станів студентів у відгуку на кризові життєві ситуації, дотримання комфортних умов співпраці, надання допомоги у кризовій ситуації, конструктивного відгуку на зниження втрати мотивації до навчання, вплив на підвищення самооцінювання особистості студента. Відповідне структурування усіх забезпечуючих компонентів дає змогу окреслити систему персоналізації та диференціації навчання, що забезпечує індивідуальний підхід до навчання у вищій школі відповідно до формування професіоналізму діяльності та професіоналізму особистості майбутнього педагога.

У професійно-педагогічній підготовці майбутнього педагога є підходи, сумірні із гнучким навчанням: особистісно-професіографічний (зміст підготовки зорієнтований на професійний розвиток особистості педагога); системно-компонентний (педагогічна освіта забезпечується відповідно до низки чинників: зорієнтованість на професію педагога, професійну підготовку і професійну адаптацію); професійно-діяльнісний (зорієнтованість на формування професійних умінь та розвиток здібностей) [4, с. 428]. Кожна із цих складових передбачає успішне формування із дотриманням гнучкості у варіації формування відповідно до засобів Е-дистанційного навчання.

Пропозицію фреймворку елементів гнучкого навчання у своєму дослідженні презентують Г. Удовіченко та В. Тимченко. Науковці аргументують важливість формування конструктивної єдності у співпраці між ЗВО (зображено інституційною адаптивністю і врівноваженим прагматизмом) та студентами (передбачає вибір студента та особистісну гнучкість), що доповнюється сферами фокусування: 1) навчання за допомогою технологій (координує предметну співпрацю та єдність позицій відповідно до проектування цифрового освітнього середовища із ресурсом для мобільного навчання, формування цифрової грамотності та конструкту персоналізованого підходу); 2) працевлаштування (співпраця між ЗВО та роботодавцями за принципом “гнучкої роботи” відповідно до гнучкого навчання із можливістю працевлаштування); 3) інституційні системи та структури (гнучкість у функціонуванні організаційно-розпорядчої інфраструктури ЗВО); 4) педагогічні підходи (спосіб особистісного навчання від індивідуальної освітньої траєкторії, організації самостійної роботи, студентської мобільності, навчання впродовж життя до загальної системи освітніх підходів в умовах ЗВО із дотриманням гнучкості у навчанні). Автори констатують, що у глобальних викликах сучасності організаційно-педагогічна система не може бути однорідною, а потребує комплексної гнучкості у навчальному середовищі задля індивідуально-особистісного та професійно-діяльнісного самовдосконалення майбутніх учителів початкової школи [5, с. 16, 17].

Е-дистанційна підготовка майбутніх учителів початкової школи передбачає кореляцію із низкою форми організації гнучкого навчання, зокрема: змішане навчання (розділені заняття та групи); синхронна і асинхронна взаємодія; групові проекти та інтерактивні індивідуальні завдання. Їхня успішна реалізація забезпечується низкою вимог: наявністю цифрової компетентності, технічно-програмним забезпеченням, мотивацією до навчання, відповідністю освітніх програм у деференціації здобуття програмових результатів навчання, адміністративно-організаційним супроводом у ЗВО [2, с. 244, 245]. Відповідно, гнучкість як системна характеристика навчання є: організаційно-структурною, інформаційно-змістовою, навчально-методичною, програмно-технологічною.

Висновки. Відсутність стабільного суспільного розвитку зумовлює пошук інструментів для підтримки балансу у розвитку інституцій, які, зокрема, зображено особливостями педагогічної освіти. Е-дистанційна підготовка майбутнього вчителя початкової школи є тією педагогічною системою, яка моделює реакції на суспільно-кризові явища і безперервно передбачає цілісне оновлення відповідно до методологічних та інформаційно-цифрових змін. Гнучке навчання є тією наскрізною категорією, яка окреслює можливості суб’єктності студентів у організації персонального цифрового освітнього середовища та проектування індивідуальної освітньої траєкторії. Гнучкість як наукова категорія має надзвичайну актуальність у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях (емоційна гнучкість, гнучкість мислення, гнучкість

поведінки, гнучкість педагогічного знання), оскільки передбачає формування особистісних характеристик, які, безумовно, мають перспективу досліджень у професійному становленні майбутнього вчителя початкової школи.

1. Алексєєнко Т. Гнучке навчання в основних категоріях, характеристиках, реальних практиках та потребах учнів щодо змісту підручників. Проблеми сучасного підручника. 2024. Вип. 32 С. 13–23.

2. Дудікова Л., Кондратюк А., Терещенко Л. Елементи гнучкого навчання іноземної мови в умовах кризового стану. Актуальні питання гуманітарних наук. 2023. Вип. 59. Т. 3. С. 242–248.

3. Самойлова І. В., Кулешова В. В., Мальована В. В.. Формування професійної компетентності фахівців спеціальної освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2024. № 96. 53–57.

4. Таран І. В. Теоретичні основи формування педагогічної гнучкості у процесі професійної підготовки майбутніх учителів. Наука і освіта. 2011. Вип. 4. С. 428–432.

5. Удовіченко Г. М., Тимченко В. О. Цифрова грамотність як складова гнучкого навчання. Інтелект. Особистість. 2023. № 1 (26). С. 14–21.

6. Konovalenko T. V., Yivzhenko Y. V., Demianenko N. B., Romanyszyn I. M., Yemelyanova Y. S. The possibilities of using distance learning in the professional training of a future foreign language teacher. Linguistics and Culture Review. 2021. № 5 (S2). P. 817–830.

7. Putra R. W. P. Improving the Students' Motivation in Learning English through Google Meet during the Online Learning. English Learning Innovation. 2021. № 2(1). P. 35–42.

References

1. Aliksieienko, T. (2024). Hnuchke navchannia v osnovnykh katehoriiah, kharakterystykakh, real'nykh praktykakh ta potrebakh uchniv schodo zmistu pidruchnykiv. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, 32, 13–23 [in Ukrainian].

2. Dudikova, L. Kondratiuk, A., Tereschenko, L. (2023). Elementy hnuchkoho navchannia inozemnoi movy v umovakh kryzovoho stanu. *Aktual'ni pytannia humanitarnykh nauk*, 59, 3, 242–248 [in Ukrainian].

3. Samojlova, I. V., Kuleshova, V. V., Mal'ovana, V. V. (2024). Formuvannia profesijnoi kompetentnosti fakhivtsiv spetsial'noi osvity. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyschij i zahal'noosvitnij shkolakh*, 96, 53–57 [in Ukrainian].

4. Taran, I. V. (2011). Teoretychni osnovy formuvannia pedahohichnoi hnuchkosti u protsesi profesijnoi pidhotovky majbutnikh uchyteliv. *Nauka i osvita*, 4, 428–432 [in Ukrainian].

5. Udovichenko, H. M., Tymchenko, V. O. (2023). Tsyfrova hramotnist' iak skladova hnuchkoho navchannia. *Intelekt. Osobystist'*, 1 (26), 14–21 [in Ukrainian].

6. Konovalenko, T. V., Yivzhenko, Y. V., Demianenko, N. B., Romanysyn, I. M., Yemelyanova, Y. S. (2021). The possibilities of using distance learning in the professional training of a future foreign language teacher. *Linguistics and Culture Review*, 5 (S2), 817–830 [in Ukrainian].

7. Putra R. W. P. (2021). Improving the Students' Motivation in Learning English through Google Meet during the Online Learning. *English Learning Innovation*, 2(1), 35–42.

Стаття: надійшла до редколегії 31.03.2025

доопрацьована 18.04.2025

прийнята до друку 25.04.2025

FLEXIBLE LEARNING AS A COMPONENT OF E-LEARNING TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Nataliya Yaremchuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Tuhan-Baranovskoho Str., 7, Lviv, 79005, Ukraine
nataliya.yaremchuk@lnu.edu.ua*

The study presents a multidimensional overview of the phenomenon of “flexible learning”, which conceptually corresponds to the global crisis conditions of our time. The definitional analysis offers various interpretation of the concept, viewed as an educational approach, didactic principle, form of learning organization of and the method of teaching. The semantic representation outlines the characteristic aspects, which are characterized by the denial of rigidity, independent search for optimal solutions and the ways of solving, flexible transition to other environments, adaptation to changes, variability, correlation in terms of space, time, structure, and content. The article presents the author's vision of e-learning training of future primary school teachers as a pedagogical system in the context of flexible learning. It addresses the components of the system (namely, conceptual and purposefulness, information and content, educational and methodological, evaluation and result, resource and technological) and their structural and functional variation in accordance with the factors of flexible learning (openness, dynamism, variability, interactivity, creativity, content adaptation and differentiation of program support in terms of the impact of digital tools, technologies, online educational platforms).

The author of the article investigates the parameters of flexible learning (flexible access, flexible content, flexible methods, flexible assessment, flexible attitudes, etc.), the framework

of flexible learning elements that provide pedagogical interaction in a constructive unity between HEIs and students (institutional adaptability, balanced pragmatism, student choice and personal flexibility), and the forms of flexible learning organization (blended, synchronous or asynchronous, individual, group, collective learning). Additionally, the study outlines the features of personalization and differentiation in education that are based on the individual approach in teaching and learning, aimed at the developing of mastery and professionalism of the prospective primary education teachers.

Keywords: flexible learning, digital educational environment, personalization of learning, adaptive learning, e-learning, e-distance training of primary school teachers.